

Todistusvalinnat ja opintojen nopeuttamispolitiikka – tapaus kauppatiede

Sakari Ahola ja Jenny Spoof

Opiskelijoiden ottaminen kuuluu yliopistolain mukaan yliopistojen autonomian piiriin. Opiskelijavalintaa tiukasti ohjaamalla ja ohjeistamalla opetus- ja kulttuuriministeriö osoittaa heikkoa luottamusta yliopistojen toimintaa kohtaan, kuten niin monella muullakin autonomian osa-alueella. Samalla autonomiasta tulee yhä näennäisempää. Sakari Ahola ja Jenny Spoof tarkastelevat ministeriön opiskelijavalintoihin kytkemää nopeuttamispolitiikkaa käyttäen esimerkkinä kauppatieteitä, joissa on viety ehkä pisimmälle ministeriön ajamia muutoksia. Aholan ja Spoofin tarkastelun pohjalta näyttää, että opiskelijavalintojen kautta on hyvin vähän mahdollisuuksia vaikuttaa opintojen aikatauluihin ja niiden loppuunsaattamiseen.

Johdanto

Kauppatieteellisellä koulutusalailla on opiskelijavalintojen uudistuksessa edetty hieman muita aloja nopeammin, kun todistusvalinnalla valittavien osuus kasvatettiin 60 prosenttiin jo kevään 2018 yhteisvalinnassa. Samalla loppujen 40 prosentin pääsykoe keveni – tai ainakin muuttui, kun vanhan tyyppisten pääsykoekirjojen tilalle tuli lukion yhteiskuntaopin, historian ja matematiikan oppimääriin perustuva valintakoe, jossa lisäksi voidaan käyttää paikalla jaettavaa materiaalia. Tästä syystä kauppatiede sopii hyvin opiskelijavalintauudistuksen vaikutuksia tarkastelevan tapaustutkimuksen kohteeksi.

Opetusministeriön vankalla ohjausotteella ajaman uudistuksen tarkoituksena on nopeuttaa koulutukseen sijoittumista sekä osaltaan edistää myös opinnoissa etenemistä ja tutkinnon suorittamista. Uudistukseen kuuluu myös vuonna 2016 käyttöön otettu ensikertalaisten kiintiö. Kauppatieteissä todistusvalinnassa huomioidaan vain ensikertalaiset hakijat ja yhteensä vähintään 70 prosenttia valituista tulee olla ensikertalaisia.

Uudistuksen taustalla on laajempia korkeakoulupolitiikan ongelmia, jotka liittyvät koulutukseen hakeutumiseen ja pääsyyn, opintojen kulkuun ja keskeyttämiseen sekä pitkiin opiskeluaikoihin, mikä puolestaan tarkoittaa myöhästyvää työmarkkinoille siirtymistä. Ratkaisuehdotuksena näihin ongelmiin alettiin puhua tarpeesta pidentää työuria sekä alku että loppupäästä (ks. Hallitusohjelma 2007). Tätä laajaa ongelmakokonaisuutta pohti opetusministeriön nopeuttamistyöryhmä, joka julkaisi mietintönsä maaliskuussa 2010 (OPM 2010). Mietinnössä tarkasteltiin koko koulutusprosessia, koulutuksen nivelvaiheissa etenemistä ja työelämään sijoittumista. Siinä kiinnitettiin aiempaa tarkemmin huomiota mm. ohjauksen resursseihin, opintoprosesseihin sekä opiskelijoiden jaksamiseen ja opiskelukykyyn. Opiskelijavalintojen osalta työryhmä esitti yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sähköisten

hakujärjestelmien yhdistämistä, suorien todistusvalintojen lisäämistä sekä sitä, että ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakevat valittaisiin omana ryhmänään (OPM 2010, 34–36).

Myös nykyisen hallituksen ohjelmassa toistetaan tavoite työurien pidentämisestä erityisesti niiden alkupäästä. Hallitusohjelman mukaan korkeakoulujen opiskelijavalintoja tullaan uudistamaan niin, että toimenpiteet vähentäisivät tarpeettomia välivuosia ja aikaistaisivat korkeakouluopintojen alkua (Hallitusohjelma 2015). Keinoina on todistusvalinnan lisääminen ja pitkää valmentautumista vaativista pääsykokeista luopuminen. Näitä tavoitetta lähti tarkemmin selvittämään opetus- ja kulttuuriministeriön asettamat kaksi työryhmää (OKM 2016; OKM 2017c), joiden esityksiin nykyyuudistus nojaa.

Keskeisistä toimista uudistaa opiskelijavalintoja on sovittu vuosien 2017–2020 tulossopimuksissa (ks. OKM 2017a). Lisäksi opetusministeriö ja korkeakoulut ovat sopineet erityisestä toimenpideohjelmasta (OKM 2017b). Sen mukaan korkeakoulut ottavat vuoteen 2018 mennessä käyttöön opiskelijavalinnan, joka ei edellytä hakijalta pitkää valmentautumista. Vuoteen 2020 mennessä todistusvalinta on pääasiallinen väylä korkeakoulutukseen. Tarkoitus on, että nykyinen yhteispistevalinta poistuu kokonaan, mikä myös jo toteutettiin kauppatieteen kevään 2018 valinnoissa.

Todistusvalinnan osalta kukin valintayksikkö ratkaisee itse, valitaanko todistusvalinnalla pelkästään ylioppilaita vai myös soveltuvan ammatillisen tutkinnon suorittaneita (OKM 2017c). Kauppatieteissä todistuspisteillä valitaan vain ylioppilaita ja ammatillisella tutkinnolla hakevat menevät automaattisesti pääsykokeeseen. Heidän osuutensa hakijoista on kuitenkin vähäinen, noin viitisen prosenttia, ja hyväksymisasteensa selvästi ylioppilaita heikompi (Ahola, Asplund & Vanhala 2018).

OKM:n linjauksen mukaan todistusvalinnalla täytettävistä paikoista ”valtaosa” varataan ensikertalaisille¹. Todistusvalinnan lisäksi järjestetään kuitenkin edelleen valintakokeita niille, joita ei voida valita todistuksen perusteella. Tarkoitus on, että tällaiset valintakokeet olisivat useille aloille ja molemmille sektoreille yhteisiä testejä, joissa arvioidaan lähinnä valmiuksia ja kyvykkyyttä korkeakouluopintoihin, ei koulutuksen sisältöjä. Kauppatieteissä kaikki ne, jotka eivät saa todistusvalinnassa koulutuspaikkaa, voivat osallistua pääsykokeeseen.²

¹ Ministeriöllä ei ole tähän varsinaista ohjausta, mutta yleisellä tasolla on todettu, että valtaosa tarkoittaa yli puolet (VNK 2018). Opintopolun tiedot vuoden 2020 todistusvalintakiintiöistä kertovat, että varsin monella koulutusalaalla kiintiöksi on asetettu 51 prosenttia. Oikeustiede vielä haraa vastaa yleistä politiikkalinjausta 40 prosentin kiintiöllään. Kauppatieteen ohella 60 prosentin kiintiöitä on esimerkiksi joillain humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla. Korkeimmat kiintiöt löytyvät tekniikan ja luonnontieteiden aloilta, joilla todistusvalintaa on jo perinteisesti käytetty.

² Yhdessä hakukohteessa käytetään haastattelua, johon kutsutaan todistuspisteiden perusteella. Lisäksi haastateltavat osallistuvat pääsykokeeseen.

Kauppätieteiden opiskelijavalinnoissa tehdyt uudistukset antavat nyt mahdollisuuden ennakoida nopeuttamispolitiikan onnistumisen mahdollisuuksia. Ovatko todistusvalinta ja ensikertalaiskiintiöt sellainen patenttiratkaisu sijoittumisviiveisiin, kuin esimerkiksi OKM:n ”Valmiina valintoihin” -työryhmä esittää (OKM 2016; vrt. Ahola 2019)? Tässä atikkelissa asiaa tarkastellaan korkeakoulutuksen reformipolitiikan viitekehyksessä. Opiskelijavalintojen uudistus on kaikinensa varsin laaja kokonaisuus (ks. Ahola & Spoof 2018, liitetaulukko), joka sisältää erilaisia tavoitteita ja toimenpiteitä. Tämän analyysin keskiössä ovat koulutukseen sijoittumisen ja valmistumisen nopeuttamiselle asetetut tavoitteet, joiden toteutumista ja niiden toteutumisen edellytyksiä tarkastellaan aikaisempaan tutkimukseen nojautuen sekä koulutukseen hakeutumista että pääsyä kuvaavia tilastoja analysoiden.

Muun muassa ensikertalaiskiintiöiden vaikutuksia arvioitiin jo valtioneuvoston selvityshankkeessa vuoden 2016 yhteishakutietoja käyttäen (Ahola, Asplund & Vanhala 2018). Kiintiöiden toimivuudesta on käyty paljon keskustelua, mutta ainakaan toistaiseksi ne eivät ole toimineet niin kuin niiden on ajateltu (vrt. Ahola & Spoof 2018). Selvityshankkeen raportin mukaan käytännössä mitään nopeutumista ei ole tapahtunut. Huomiota kiinnitettiin nopeuttamispolitiikan kannalta tärkeisiin opiskelijavalinnan reunaehtoihin. Yksi niistä on hakijasuma. Raportissa todetaan, että vaikka kaikki uudet opiskelijat valittaisiin ensikertalaisista, jäisi suurin piirtein saman verran ensikertalaisia hakijoita ilman opiskelupaikkaa. Koska valtaosa hakijoista on lain tarkoittamia ensikertalaisia, ei kiintiöillä ole juurikaan merkitystä. Niin sanotut tuoreet ylioppilaat, joita huoli sijoittumisviiveestä erityisesti koskee, pärjäävät jo nyt valinnoissa suhteellisen hyvin. Näin erityisesti tekniikan ja luonnontieteiden aloilla, joilla suoraa todistusvalintaa on jo aiemmin käytetty laajalti hyväksi.

Opiskelijavalintojen uudistamisella tavoitellaan myös opintojen nopeutumista ja tavoiteajassa valmistumista. Valintatapojen ja valinnoissa pärjäämisen sekä opinnoissa menestymisen ja opintojen etenemisen yhteyksien tutkimuksella on yleensä, ja erityisesti kauppätieteiden alalla, pitkät perinteet. Uudistuksessa todistusvalinnan lisäämistä onkin perusteltu sillä, että hyvin ylioppilaskirjoituksissa menestyneet menestyvät myös opinnoissaan hyvin ja valmistuvat ajallaan (OKM 2016). Tutkimustieto ei kuitenkaan kaikilta osiltaan tue tällaista väitettä. Luommekin artikkelissa aluksi katsauksen kauppätieteellisen alan opiskelijavalintatutkimukseen ja pyrimme arvioimaan, missä määrin opiskelijavalintojen uudistuksilla voidaan yleensä vaikuttaa opintojen etenemiseen.

Toiseksi tarkastelemme kauppätieteisiin hakeneita ja valittuja vuosien 2015–2018 kevään yhteishauissa Vipusen (Opetushallinnon tilastopalvelu) tilastoja analysoiden. Suomessa kauppätieteitä voi opiskella kymmenessä eri yliopistossa Helsingissä Aalto-yliopisto ja Hanken, Jyväskylässä

Jyväskylän yliopisto, Itä-Suomen yliopisto (Joensuu/Kuopio), Lappeenrannassa Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Turussa Turun yliopisto ja Åbo Akademi, Tampereella Tampereen yliopisto, Oulussa Oulun yliopisto ja Vaasassa Vaasan yliopisto. Lisäksi Turun yliopistolla on yksikkö Porissa, Hankenilla Vaasassa ja Aallon kauppakorkeakoululla Mikkeliissä. Analyysissä mukana olevat koulutukset on otettu Vipusesta vuoden 1995 koulutusaluokituksista käyttäen (ks. Vipunen).

Keskitymme tarkastelussa ensimmäisen syklin koulutuksiin. Ensimmäisellä syklillä tarkoitetaan yliopistojen perustutkintoihin johtavia koulutuksia eli tässä tapauksessa kauppatieteen kandidaatti ja kauppatieteiden maisteri, joista suurin osa alkaa syksyllä ja niihin haetaan kevään yhteishaussa. Mukana eivät siis ole pelkästään maisterin tutkintoon johtavat koulutukset (erilliset maisteriohjelmat), jotka ovat 2. syklin koulutuksia (ks. Vipunen).

Pyrimme vastaamaan siihen, miten tehdyt uudistukset ovat vaikuttaneet ensikertalaisten ja erityisesti tuoreiden ylioppilaiden koulutukseen sijoittumiseen sekä onko koulutukseen sijoittuminen nopeutunut. Pyrimme myös ottamaan hakeutumisen ja opiskelemaan pääsyn analyysissä huomioon sen, miten ensikertalaiskiintiön käyttöönotto ja todistusvalinnan laajentaminen sekä kauppatieteen yhteisvalinnassa tapahtuneet muutokset ovat mahdollisesti vaikuttaneet hakijoiden hakustrategioihin. Tähän liittyen tarkastelemme opiskelupaikan vastaanottamista: onko pelko ensikertalaisen statuksen menettämisestä johtanut siihen, että saadun koulutuspaikan vastaanottamatta jättäminen on lisääntynyt, kuten monissa uudistukseen liittyvissä kommentteissa on pelätty (ks. Ahola, Asplund & Vanhala 2018)?

Opiskelijavalintojen tutkimus kauppatieteen alalla

Kauppatieteellisen alan opiskelijavalintojen tutkimuksella on pitkät perinteet. Esimerkiksi Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijavalintoja tutkittiin systemaattisesti 1980-luvun lopusta 1990-luvun puoliväliin asti (Komulainen 1987, 1990, 1992, 1993, 1996). Selvitysten perusteella kauppatieteen alalle pyrkii ja pääsee erittäin hyvää opiskelija-ainesta, joka on menestynyt niin aiemmissa opinnoissa kuin valintakokeissa. Kaikkina selvityksen seurantavuosina alkupisteiden ja valintakokeiden välinen korrelaatio jäi kuitenkin varsin matalaksi (0,33–0,36), mikä tarkoittaa sitä, että ylioppilastutkinto ja valintakoe mittaavat eri asioita. Kauppakorkeakoulun selvityksissä oltiin kiinnostuneita lähinnä itse valintakokeesta ja sen eri osioiden toimivuudesta. Myöhemmissä tutkimuksissa on oltu kiinnostuneita myös opiskelijavalintojen yhteyksistä opinnoissa menestymiseen ja niissä etenemiseen.

Komulainen havaitsi valintakokeen koeosioiden erottelevuuden ja toimivuuden parantuneen alkuajoista, mutta pysähtyneen tasolle, jolta kokeen erottelukyvyn lisääminen on hankalaa

(Komulainen 1987, 1990, 1992, 1993, 1996). Toisaalta valintakokeen on myös todettu tasaavan hakijoiden taustasta johtuvia eroja jo ennestään melko samanlaisten kauppatieteen hakijoiden joukossa ja saavan siten aikaan yhä yhdenmukaisemman opiskelijajoukon (Raitanen & Kokko 2000).

Ensimmäisen kerran kaupallisen alan opinnoissa menestyminen nousi esiin tutkimuksessa, jossa selvitettiin kauppakorkeakouluun ylioppilaskiintiössä valittujen opiskelijoiden opintomenestykseen vaikuttavia tekijöitä (Nevgi & Komulainen 1993). Tutkimuksessa hyödynnettiin valintavuoden 1989 aineistoa sekä vuonna 1992 tehtyä kyselyä. Tutkimuksen mukaan lukion keskiarvo ($r=0,24$) ja ylioppilaskoemenestys ($r=0,17$) selittivät ensimmäisten lukuvuosien opintomenestystä paremmin kuin menestyminen valintakokeessa ($r=0,08$). Korrelaatiot olivat siis varsin matalia. Kun mukaan otettiin muita muuttujia, saatiin opintomenestyksen selitysasteeksi parhaimmillaankin vain 27 prosenttia. Parhaiten menestyvät opiskelijat olivat kyselyn väittämäpattereilla arvioituna teoreettisia, tunnollisia ja täsmällisiä sekä suunnitelmallisia ja energisiä. Opiskelijoiden itsensä mielestä myös motivaatiolla ja alan valinnan varmuudella oli yhteyttä opinnoissa menestymiseen. Opintojen edetessä opiskelijavalintaan liittyvien muuttujien selitysvoima heikkeni, sillä opiskelija koki usein opiskeluaikanaan monia muutoksia elämässään. (Nevgi & Komulainen 1993.)

Varsin matalia korrelaatioita saatiin myös Ekonomiliiton (nyk. Suomen Ekonomit) tutkimuksessa vuodelta 2010 (Huttunen 2010). Tässä on kuitenkin muistettava, että kauppatieteellisen alan yhteisvalinnan valintakoe oli muuttunut monivalintakokeeksi, jonka pisteytystapa mahdollisti hyvin ylioppilaskokeissa pärjänneille hakijoille vastausten taktikoinnin eli mahdollisuuden jättää vastaamatta epävarmoihin kysymyksiin miinus pisteiden pelossa. Tämä näkyy myöhemmissäkin tutkimuksissa valintakokeen ja todistusvalinnan pienenä tai jopa negatiivisena korrelaationa. Tällaisissa tilanteissa aineistosta on vaikea tehdä johtopäätöksiä eri valintatapojen vaikutuksesta opintoihin (Ruotsalainen 2012; Mieskonen 2017).

Huttusen (2010) tutkimuksessa ne opiskelijat, jotka oli valittu yhteispisteiden tai todistuspisteiden perusteella, etenivät kandidaatin opinnoissaan ensimmäisen kahden vuoden aikana hieman nopeammin kuin valintakoepisteiden perusteella valitut. Opintojen suoritusmäärät kuitenkin laskivat myöhemminä vuosina. Tämä voi johtua esim. ”ennalta aikataulutettujen perusopintojen ja valittavissa olevien kurssimäärien vähentymisestä, kurssien vaikeutumisesta, opintoihin kohdistuvan alkuinnostuksen lopahtamisesta ja pidemmälle opinnoissa edenneiden opiskelijoiden paremmista työllistymismahdollisuuksista” (Huttunen 2010, 216). Huttusen tutkimuksessa opiskelijat oli jaettu valintamenestyksen mukaan kymmeneen samansuuruiseen ryhmään, joiden opintosuorituksia ja etenemistä vertailtiin. Vaikka kaikkein huonoiten valintakokeessa menestynyt ryhmä eteni opinnoissaan neljän tarkasteluvuoden aikana tilastollisesti merkitsevästi muita ryhmiä hitaammin, ei

desiilien väleillä havaittu suuria eroja eikä selkeää lineaarista yhteyttä valintakokeessa menestymisen ja opintojen etenemisen välillä. Sama pätee, kun tarkasteltiin ylioppilasmaailman menestystä ja valinnan yhteispisteiden tulosta. (Huttunen 2010, 92, 118, 140–141.)

Itse kaupallisen alan valintamenetelmän Huttunen (2010) totesi olevan toimiva ja valitsevan monipuolisesti lahjakkaita opiskelijoita, jotka pärjäävät hyvin opinnoissaan. Vuonna 2010 opetusministeriö julkaisi työryhmämietinnön (OPM 2010), jossa voimakkaasti kannatettiin todistusvalinnan lisäämistä korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Tutkimuksessaan Huttunen esittää varovaisen arvion siitä, että jatkossa entistä suurempi osa hakijoista voitaisiin valita ylioppilastutkinnon perusteella. Hänen mukaansa on kuitenkin vaikea arvioida sitä, kuinka suuri tämän lisäyksen tulisi olla. Toisaalta Huttunen kysyy, miten valinnan painottamisen enemmän todistus- tai valintakoepisteiden suuntaan yleensä vaikuttaisi valittujen ryhmän opintosuorituksiin ja etenemiseen, kun valituksi tulisi enemmän joko huonoilla lähtöpisteillä tai huonosti valintakokeissa pärjänneitä. (Huttunen 2010, 221.) Nyt kun yhteispistevalinta poistui kokonaan kauppatieteen valinnoista, keskeiseksi kysymykseksi nousee se, miten valintakokeella valitut tulevat pärjäämään suhteessa todistusvalinnalla valittuihin.

Tuoreessa tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin eri valintatapojen vaikutusta Aalto-yliopiston kauppakorkean opiskelijoihin, havaittiin, että 73 prosenttia kaikista uusista opiskelijoista tulisi valituksi joka tapauksessa oli valintatapa sitten valintakokeen ja todistusvalinnan yhdistelmä tai pelkkä todistusvalinta (Mieskonen 2017). Toisin sanoen erot valintatapojen välillä ovat pieniä ja suurin piirtein samanlainen joukko opiskelijoita tulisi valituksi valintatavasta riippumatta. Suurin vaikutus todistusvalinnan roolin kasvattamisella olisi niille hakijoille, jotka tulevat juuri ja juuri valituksi nykyisellä menetelmällä. Tutkimuksessa valintakoe ja ylioppilastutkinto yhdessä selittivät noin neljänneksen opiskelijoiden yliopisto-opintojen arvosanojen vaihtelusta. Vaikutus opintopistekertymiin sen sijaan oli huomattavasti pienempi selityksasteen jäädessä kahdeksaan prosenttiin (vrt. Pietilä 2012). Tutkimuksen ennustemallin mukaan arvioituna etevimmät opiskelijat olisivat valmistuneet vain muutamia kuukausia vertailuryhmää nopeammin (Mieskonen 2017, 47).

Kun toisessa Aalto-yliopiston tutkimuksessa opiskelijoiden opinnoissa menestymisen tarkasteluun otettiin mukaan muitakin muuttujia lähtö- ja koepisteiden lisäksi (ikä, sukupuoli, koulutustausta, lähestymistapa opintoihin pinta- tai syväsuuntautunut, opintojen suunnitelmallisuus), pystyttiin opiskelijoiden opinnoissa menestymisestä selittämään noin 44 prosenttia ja opinnoissa etenemisestä 31 prosenttia (Ruotsalainen 2012). Kaiken kaikkiaan näyttää siis siltä, että ylioppilastodistuksen ja valintakokeen pisteillä on jonkin verran merkitystä opinnoissa pärjäämiseen, mutta opintojen loppuun saattamista niiden avulla ei voida juurikaan ennustaa, sillä tähän vaikuttavat myös monet muut tekijät.

Myös monet ulkomaiset tutkimukset tukevat edellä esitettyjä päätelmiä. Pelkästään aiemmilla opinnoilla eli lukio-opinnoilla ja kansallisilla päättötesteillä pystytään selittämään vähemmän kuin 20 prosenttia korkeakoulujen valinnoissa pärjäämisestä ja itse opinnoissa selviytymisestä (esim. Paolillo 1982; Ahmadi, Raiszadeh & Helms 1997; Duff 2004). Aiemman koulumenestyksen lisäksi opinnoissa menestymiseen vaikuttavat esimerkiksi ikä ja sukupuoli. Muut vaikuttavat tekijät voivat olla opiskelijan itsensä kontrolloitavissa kuten taloudellinen tilanne, opiskelumotivaatio, läsnäolo opinnoissa sekä opiskelutaidot, tai koulutuksen järjestäjän toimista riippuvia kuten opiskelijan oppimisen tukeminen ja opetuksen käytännön järjestelyt (Duff 2004; Dakduk ym. 2016).

Esimerkiksi Byrne ja Flood (2008) tutkivat irlantilaisia kirjanpito-opiskelijoita ja havaitsivat, että menestyminen kansallisessa lukion päättökokeessa (CAO points) oli tärkein tekijä selitettäessä opiskelijoiden ensimmäisen vuoden opintomenestystä. Tutkimuksessaan he tarkastelivat kirjanpito-opiskelijoiden opintomenestystä kolmen regressiomallin avulla. Ensimmäisessä mallissa tarkasteltiin ensimmäisen vuoden kokonaismenestystä aikaisemman CAO-päättökokeen, sukupuolen ja aikaisempien kirjanpitoon liittyvien tietojen sekä sen mukaan uskoiko opiskelija hallitsevansa sopivat taidot ja kyvyt opintoihin. Mallin muuttujien avulla ensimmäisen vuoden opintomenestyksestä pystyttiin selittämään 50 prosenttia. Kahdessa muussa mallissa selitettiin opintomenestystä kirjanpitoaineissa ja selitysasteet vaihtelivat 50 prosentin molemmin puolin.

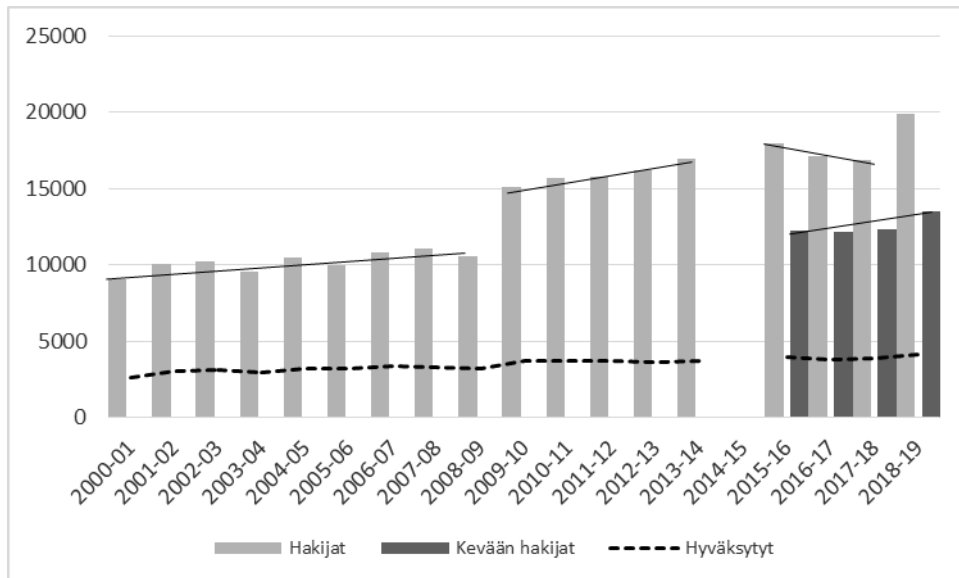
Lopuksi voidaan vielä todeta, että hyvin samansuuntaisia tuloksia on saatu myös muilta aloilta Suomessa. Esimerkiksi Häkkinen (2004) vertaili tekniikan alaa, sosiaalitieteitä, luonnontieteitä ja kasvatustieteitä. Lähtöpisteiden ja sisäänpääsykokeen väliset korrelaatiot jäivät kaikilla aloilla pieneksi ja osalla jopa negatiiviseksi (korrelaatiot -0,09-0,08). Se millainen vaikutus on eri valintavoilla, todistusvalinta tai pääsykoevalinta, vaihteli tutkittavien alojen välillä, mutta parhaimmillaankin ne selittivät vain 15 prosenttia opintojen etenemisestä. (Häkkinen 2004.)

Näyttää siis kaiken kaikkiaan siltä, että opiskelijavalintaan liittyvillä tekijöillä, joiden oletetaan valikoivan akateemisilta taidoiltaan, opiskeluvalmiuksiltaan ja motivaatioltaan kullekin alalle parhaita opiskelijoita, voidaan selittää jossain määrin opintomenestystä, mutta ei juuri opinnoissa etenemistä ja valmistumista. Jos opintoja halutaan vauhdittaa ja läpäisyä parantaa, tulisi huomio kiinnittää niihin yksilöllisiin, opintososiaalisiin ja opintojen järjestelyyn liittyviin tekijöihin, jotka ovat erilaisten viiveiden ja keskeyttämisen taustalla (Galli & Ahola 2011; Hautamäki ym. 2012).

Kauppätieteen opiskelijavalinnat ja opintojen nopeuttaminen

Kauppätieteen hakijamäärät ovat nousset tasaisesti

Kauppätiede kuuluu suosituimpien hakupainealojen joukkoon. Kevään 2018 ensimmäisen syklin haussa eniten hakijoita oli kauppätieteessä, ensisijaisia hakijoita 9 400 ja hakijoita kaikkiaan 13 500. Muita suuria hakualoja olivat humanistinen, luonnontieteellinen ja yhteiskuntatieteellinen koulutusala.

Kuvio 1. Kauppätieteellisen alan hakijat lukuvuosittain 2000–2019. (OPH, Vipunen)

Kauppätieteen hakijamäärät ovat nousseet 2000-luvun alusta lähtien samalla kun koko yliopistokoulutuksen hakijamäärät ovat kasvaneet (vrt. Ahola, Asplund & Vanhala 2018, 15). Kuviossa 1 näkyy kauppätieteellisen alan hakijoiden ja hyväksytyjen määrät lukuvuosittain. Vuosien 2000–2014 tiedot on kerätty Opetushallituksen ”koulutuksen määrälliset indikaattorit” ja ”tilastollinen vuosikirja” julkaisuista (ks. OPH 2010 ja OPH 2014). Vuosien 2015–2018 tiedot ovat Vipusesta. OPH:n luvuissa on mukana niin perustutkintoihin kuin kansainvälisiin tutkinto-ohjelmiin ja maisteriopintoihin yhteishaussa tai erillishauissa hakeneet. Alan hakijamäärän nousuun onkin osaltaan vaikuttanut erilaisten kansainvälisten maisteriohjelmien lisääntyminen yliopistoissa. Lasku kokonaishakijamäärässä lukuvuodesta 2015–16 lukuvuoteen 2017–18 johtuu pääosin syksyn hakukohteiden määrän vähenemisestä sekä erityisesti Vaasan yliopiston suosion laskusta. Sen sijaan kansainvälisen koulutuksen tulo maksulliseksi vuonna 2017 EU ja ETA-maiden ulkopuolelta tuleville opiskelijoille vaikutti melko vähän kansainvälisten hakijoiden määrään kauppätieteissä. Voimakas nousu lukuvuoteen 2018–19 johtuu erityisesti erillisvalintoina toteutettujen siirtohakujen (ks. <http://www.tsk.fi/tepa/fi/haku/siirtohaku>) sekä kansainvälisten maisteri- ja tohtoriohjelmien

hakijamäärien kasvusta. Myös yhteishaussa hakeneitten määrä kasvoi johtuen pitkälti kauppatieteen todistusvalintakiintiön kasvattamisen tuomasta lisäsuosiosta.

Kun jatkossa tarkastelemme hakemista ja pääsyä Vipusen tiedoin vuosina 2015–2018, kohderyhmänä ovat kevään yhteishauissa ensimmäisen syklin kouluihin hakeneet, eli pitkälti se toisen asteen koulutuksen päättänyt ydinryhmä, joka hakee ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa ja joka on opiskelijavalintapolitiikan keskiössä. Siksi kuvioon 1 on ko. vuosien osalta piirretty myös kevään 1. syklin hakijamäärät, joista nähdään, että käytännössä kauppatieteellisen alan koulutuksiin hakevien määrä on edelleen kasvanut.

Kuviosta 1 on havaittavissa kaksi suurempaa hakijamäärien hyppäystä; lukuvuosi 2009–2010 ja 2015–2016. Syksyyn 2008 saakka jokaiseen yliopistoon haettiin erikseen ja hakukäytännöt sekä hakijat vaihtelivat yliopistoittain. Hakeminen yliopistoihin muuttui, kun syksyllä 2008 yliopistoissa otettiin käyttöön ensin valtakunnallinen sähköinen haku ja keväällä 2009 lisäksi valtakunnallinen yhteishakujärjestelmä (OPH 2010; 2014). Muutoksen seurauksena hakijan oli mahdollista hakea enintään yhdeksään yliopistolliseen hakukohteeseen. Kauppatieteen hakijoiden hakumahdollisuuksia oli kuitenkin rajoitettu siten, että hakijalla oli mahdollisuus hakea enintään kolmeen yliopistoon ja niiden sisällä niin moneen yliopiston sisäiseen hakukohteeseen kuin kyseessä olevan yliopiston kohdalla oli määritetty, kuitenkin enintään yhteensä yhdeksään hakukohteeseen. Hakijan kannalta yliopistoihin haku siis yksinkertaistui ja helpottui.

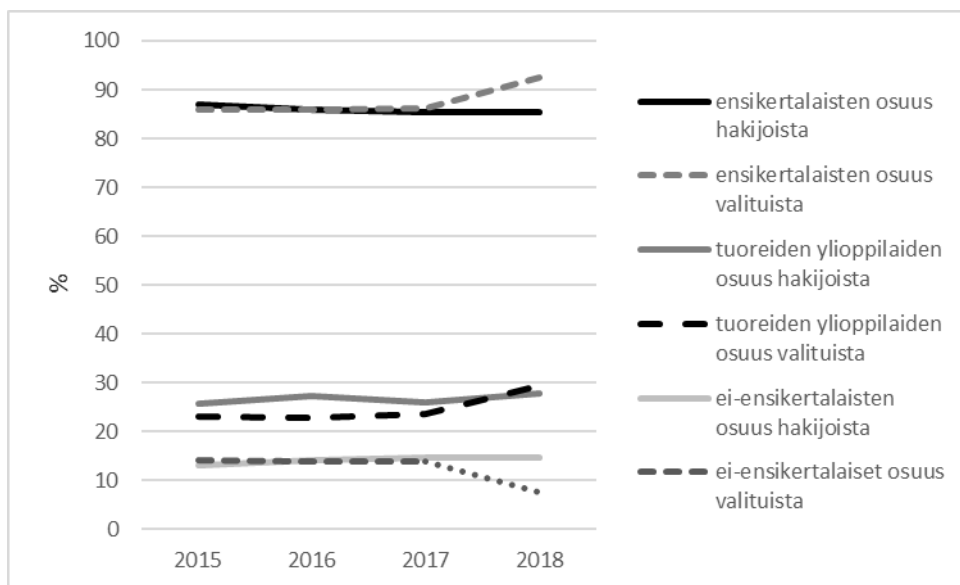
Toinen suurempi hakijamäärien hyppäys tapahtui vuonna 2015, kun käyttöön otettiin Opintopolku-hakuportaali, jossa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen haut yhdistettiin. Jatkossa hakija pystyi hakemaan yhteensä enintään kuuteen ammattikorkeakoulun tai yliopiston hakukohteeseen samalla hakulomakkeella. Hakukohteiden järjestyksellä oli entistä suurempi merkitys, sillä hakijalle tarjottiin vain yhtä opiskelupaikkaa. Vuonna 2016 otettiin käyttöön ensikertalaisten kiintiöt, joiden tarkoituksena oli nopeuttaa korkeakoulupaikkaa vaille olevien hakijoiden pääsemistä opiskelemaan.

Kuviosta 1 voidaan havaita, että myös kauppatieteelliseen koulutukseen hyväksytyjen määrä on vuosien saatossa noussut. 2000-luvun alussa hyväksytyjen määrä oli hieman päälle 2600 ja lukuvuoteen 2013–2014 mennessä se oli kipunut jo 3500 opiskelijaan opiskelupaikkojen lisäyksen myötä. Viime vuosina hyväksytyjen kokonaismäärä on vaihdellut hieman päälle 3800 opiskelijan. Vipusen lukuja tarkasteltaessa on huomioitavaa, että lukuvuoden 2018–19 hyväksytyjen lukumäärässä (4107) ovat mukana vain syksyllä alkaneeseen koulutukseen (kevään yhteishaku) hyväksytyt. Kevään yhteishaun 1. syklin koulutukseen valittujen määrä oli 2361 vuonna 2015.

Seuraavana vuonna valittujen määrä hieman laski, mutta vuodesta 2017 valittujen määrä noussut ja vuonna 2018 uusia opiskelijoita valittiin 2473.

Onko koulutukseen sijoittuminen nopeutunut?

Opiskelijavalintauudistuksen yksi lähtökohta on, että ensikertalaiskiintiöillä voidaan nopeuttaa koulutukseen sijoittumista. Ensikertalaisilla tarkoitetaan hakijoita, joilla ei ole aiempaa opiskelupaikkaa tai suoritettua tutkintoa korkeakoulussa vuoden 2014 syksyn jälkeen. Erityisesti tämän ryhmän opiskelupaikan saamiseen ja opintojen nopeuttamiseen on viime aikoina kiinnitetty enemmän huomiota (vrt. OKM 2016 ja 2017c). Tuoreiksi ylioppilaisiksi tässä tarkastelussa kutsumme alle 20-vuotiaita suomalaisen ylioppilastutkinnon ja/tai lukion oppimäärän perusteella hakeneita. Ei-ensikertalaisilla hakijoilla taas viitataan niihin, jotka ovat jo suorittaneet suomalaisen ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinnon sekä heihin jotka ovat ottaneet korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan vastaan syksyn 2014 jälkeen.

Kuvio 2. Kauppatieteelliseen koulutukseen hakeneiden ensikertaisten, tuoreiden ylioppilaiden ja ei-ensikertalaisten osuus hakijoista ja valituista (Vipunen).

Kaikista kauppatieteen hakijoista ensikertalaisten osuus on ollut liki 90 prosenttia vuosina 2015-2018. Kuvioista 2 nähdään, että ensikertalaisten hakijoiden osuus on pysynyt kiintiön käyttöön otosta asti tasaisena. Ensikertalaisten osuus valituista oli vuosina 2015–2017 suurin piirtein sama kuin heidän hakijaosuutensa, mutta nousi vuonna 2018 hieman hakijaosuuden yläpuolelle. Kiintiöiden käyttöönotto ei siis muuttanut näiden hakijoiden opiskelijaksi hyväksymisosuuksia suhteessa muihin hakijoihin kuin vasta vuonna 2018, jolloin todistusvalinnan radikaali laajentaminen tapahtui. Koska

ensikertalaisten hakijoiden osuus on niin korkea, ei kiintiöiden vaikutus voi periaatteessakaan, joitain yksittäistapauksia lukuun ottamatta, olla kovin merkittävä (Ahola, Asplund & Vanhala 2018, 53).

Tuoreiden ylioppilaiden kuvio on samanlainen, mutta heidän osuutensa hakijoista on vuoteen 2017 asti ollut selvästi suurempi kuin heidän osuutensa valituista. Tuoreet ylioppilaat eivät siis ole pärjänneet kovin hyvin kauppatieteen opiskelijavalinnoissa, mutta vuoden 2018 muutosten myötä heidän osuutensa valituista nousi selvästi ja saavutti hakijaosuuden. Jos kauppatieteen tilannetta verrataan tekniikkaan ja luonnontieteisiin, havaitaan, että kummallakin alalla, erityisesti tekniikassa, tuoreitten ylioppilaiden osuus valituista on ollut koko tarkasteluajan selvästi korkeampi kuin heidän hakijaosuutensa. Luonnontieteissä osuudet ovat hivenen laskussa ja ero kaventumassa. Myös tekniikassa osuudet näyttävät hieman laskeneen vuodesta 2017 vuoteen 2018. (Vipunen.) Yksi syy voi olla se, että tuoreet ylioppilaat suuntaavat nyt hakunsa myös muille aloille, joilla todistusvalinnan osuutta on kasvatettu.

Sekä kaikkien ensikertalaisten että tuoreitten ylioppilaiden määrät siis kasvoivat kauppatieteissä vuodesta 2017 vuoteen 2018. Nopeuttamispoliitiikan näkökulmasta kuitenkin totuus on se, että kummassakin ryhmässä myös koulutuspaikatta jääneiden määrät kasvoivat. Kun ensikertalaisia tuli vuonna 2018 valituksi 263 enemmän kuin 2017, jäi heitä valitsematta 724 enemmän (tuoreiden ylioppilaiden vastaavat luvut ovat 180 ja 409). Todellisuudessa siis sijoittuminen hidastui ja hakijasuma kasvoi!

Ei-ensikertalaisten osuus hakijoista on vain reilu kymmenes, ja se on neljän tarkasteluvuoden aikana pysynyt samana. Vuoteen 2018 heidän osuutensa valituista väheni samassa suhteessa kuin se ensikertalaisissa kasvoi. Nopeuttaminen on siis nollasummapeliä (Ahola, Asplund & Vanhala 2018, 53): kun ensikertalaisten pääsymahdollisuuksia lisättiin, jäi ei-ensikertalaisten valittujen osuus vähäiseksi. Kaikkia ryhmiä valitaan kuitenkin kohtuullisesti verrattuna heidän hakijaosuuksiinsa, eikä voida sanoa, että ei-ensikertalaiset olisivat todistusvalinnan lisäämisen vuoksi joutuneet yliopistolain tarkoittamassa mielessä kohtuuttoman huonoon asemaan (SA 558/2009, § 36b).

Tarkasteltaessa kolmea hakijaryhmää yliopistoittain nähdään samanlainen kehityskulku, mutta myös jonkin verran vaihtelua, josta osa varmaankin on vuotuista satunnaisvaihtelua (ks. liitetaulukko). Yliopistoittaiset erot ensikertalaisten suhteellisessa asemassa olivat vielä vuonna 2015 pieniä, mutta kasvoivat jo seuraavana vuonna selvästi. Kiintiöiden käyttöönotto näkyy erityisesti Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa, jossa ensikertalaisten valittujen osuus suhteessa hakijaosuuteen nousi 10 prosenttiyksikköä, kun taas Itä-Suomen yliopiston ensikertalaisten suhteellinen asema huononi aina vuoteen 2017 asti (liitetaulukossa nämä keskeiset muutokset on korostettu). Kaikissa yliopistoissa on

kuitenkin nähtävissä, miten vuoden 2018 todistusvalintakiintiö nosti ensikertalaisten valittujen osuuden hakijaosuutta korkeammalle. Poikkeuksena on kuitenkin Jyväskylän yliopisto, jossa ensikertalaisten hakijoiden osuus on edelleen hieman suurempi kuin valittujen osuus.

Tuoreiden ylioppilaiden osalta on nähtävissä samanlaista kehitystä kuin kaikkien ensikertalaisten osalta. Vuonna 2015 erot olivat suurempia, mutta ovat siitä sittemmin tasoittuneet. Muista erottuu Svenska Handelshögskolan eli Hanken, jossa tuoreet ylioppilaat ovat koko tarkastelujakson pärjänneet valinnassa poikkeuksellisen hyvin. Hankeniin valituissa on ollut tuoreita ylioppilaita jopa 10 prosenttiyksikköä enemmän, kuin mikä on heidän hakijaosuutensa. Ruotsinkielinen koulutus tuli mukaan alan yhteisvalintaan vasta kevään 2018 haussa, jolloin aiempi, lievästi laskeva kehitys kääntyi jälleen nousuun. Ruotsinkieliseen Hankeniin oli siis tuoreiden ylioppilaiden helpompi päästä, kuten yliopistoon yleensäkin. Hakijoista ja valituista enemmistö on äidinkieleltään ruotsinkielisiä. Suomen kielisiä oli vuonna 2018 valituista vain 17 prosenttia. Suomenkielisistä hyväksyttiin joka viides, ruotsinkielisistä joka kolmas.

Muiden yliopistojen kohdalla tuoreiden ylioppilaiden sisäänpääsyssä näkyy samanlaista vuotuista vaihtelua kuin kaikilla ensikertalaisilla. Useimpien yliopistojen kohdalla nähdään kuitenkin nouseva kehitys vuosien 2017–2018 kohdalla. Tästä joukosta eroaa Aalto yliopisto, jonka tuoreiden ylioppilashakijoiden osuus kasvoi vuonna 2018 enemmän kuin valittujen osuus verrattuna edellisvuoteen. Näin Aalto yliopisto oli ainoa, jonka tuoreiden ylioppilaiden osuus kääntyi lievään laskuun. Yliopistoista vain Hanken, Åbo Akademi, Oulu ja Tampere nostivat tuoreiden ylioppilaiden valittujen osuuden hakijoita korkeammaksi. Yliopistojen välillä on siis edelleen eroja tuoreiden ylioppilaiden suhteellisessa asemassa ja useimmissa heidän osuutensa valituista on hakijaosuutta alempi, vaikka tilanne onkin viime vuosina tasoittunut (ks. liitetaulukko).

Hakijoiden hakustrategiat ja paikkojen vastaanottaminen

Koulutukseen hakevilla on erilaisia koulutuspreferenssejä ja he käyttävät erilaisia hakustrategioita. Joillain on hyvin selkeät koulutustoiveet, ja he haluavat juuri tiettyyn koulutukseen. Toisilla preferenssit ovat selkiintymättömät, ja he saattavat hakea moniin kiinnostavilta tuntuviin kohteisiin (Galli & Ahola 2011; Hautamäki ym. 2012). Hakujärjestelmä puolestaan voi pakottaa tietynlaiseen hakukäyttäytymiseen tai mahdollistaa erilaiset hakustrategiat. Yksi opiskelijavalintauudistuksen taustalla oleva ajatus onkin, että se vähentää turhaa taktikointia. Todistusvalintaan siirryttäessä hakija voi hakea kaikkiin niihin kohteisiin, jotka häntä aidosti kiinnostavat, mikä puolestaan lisää koulutuspaikan saannin todennäköisyyttä. Pääsykoevaltaisessa järjestelmässä hakijan on sen sijaan käytännössä mahdollista keskittyä vain yhteen tai kahteen kohteeseen kerrallaan. Monesti useaan

kohteeseen hakeminen on jopa teknisesti mahdotonta, jos pääsykokeet ovat esimerkiksi samana päivänä (OKM 2016).

Kauppätieteen alalla yhteishaku on mahdollistanut useampaan kauppätieteen yksikköön hakemisen, ja kuten johdannossa mainittiin, ovat kevään 2018 yhteishaussa mukana nyt myös ruotsinkieliset koulutusyksiköt. Lisäksi haussa poistuivat ensisijalle asetetusta hakukohteesta saadut lisäpisteet. Opintopolussa hakijat voivat hakea maksimissaan kuutta korkeakoulupaikkaa, ja monet yliopistojen kauppätieteen hakijat hakevatkin myös esimerkiksi ammattikorkeakoulujen tradenomikoulutukseen. Kaiken kaikkiaan tämä näkyy siinä, että kauppätieteen hakijat hakevat useampiin kohteisiin kuin yliopistohakijat keskimäärin. Kauppätieteissä pelkästään yhteen kohteeseen hakeneita oli vuosina 2015–2017 hieman yli kymmenes ja kaikkiin kuuteen kohteeseen hakeneita hieman vajaa viidennes. Kaikista yliopistohakijoista yhteen kohteeseen hakeneita oli kolmannes ja kuutta kohdetta haki vain vajaa kymmenes. Kauppätieteissä hakujärjestelmän muutos näkyy siinä, että kuuteen kohteeseen hakeneitten osuus nousi vuonna 2018 noin neljänneksestä kolmannekseen.

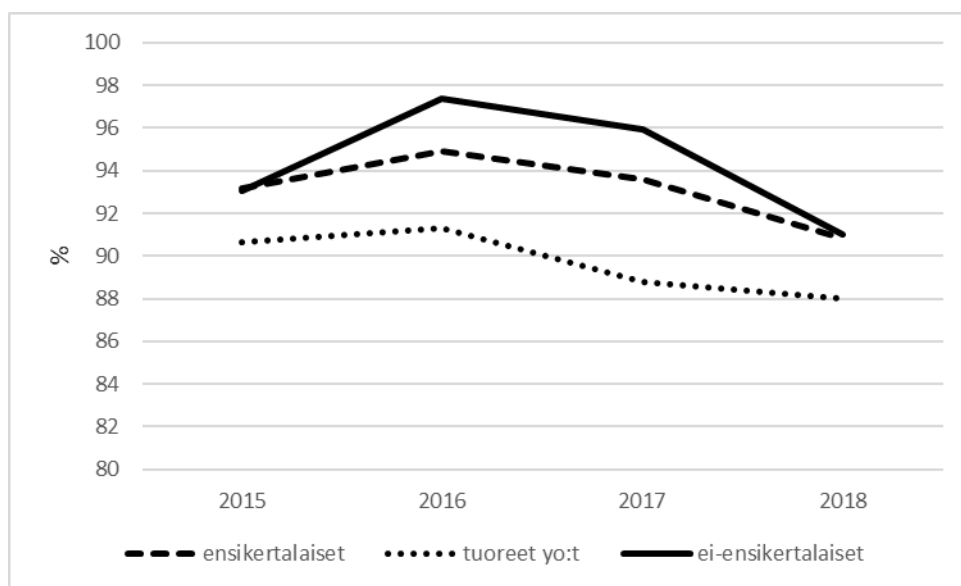
Ensikertalaiskiintiöiden käyttöönotto vuonna 2016 näkyy siinä, että useampia paikkoja hakeneista hieman aiempaa pienempi osa keskitti hakunsa kauppätieteisiin tai AMK:n tradenomikoulutukseen. Esimerkiksi viittä tai kuutta kohdetta hakeneista noin 60 prosentilla kaikki hakukohteet olivat vuonna 2015 kaupallista alaa, mutta vuoteen 2016 osuus laski alle puoleen. Syy voi olla esimerkiksi se, että ne hakijat, joilla on ollut aito kiinnostus myös jollekin muulle alalle, esimerkiksi oikeustieteeseen, ovat uskaltaneet laittamaan sen toiselle sijalle ensikertalaisuuden tuomaan etuun luottaen – tuolloinhan ei vielä ollut yleisessä tiedossa, että ensikertalaiskiintiöiden merkitys oli käytännössä mitätön (Ahola, Asplund & Vanhala 2018). Ehkäpä juuri tästä syystä vastaavaa selkeää muutosta ei nähdä vuoteen 2018 tultaessa.

Kuten OKM:n todistusvalintauudistusta pohtinut työryhmäkin totesi, vanha järjestelmä toimi siinä mielessä hyvin, että suurin osa hakijoista sai ensimmäiselle tai toiselle sijalle asettamansa koulutuspaikan (OKM 2016, 17–18). Kauppätieteissä hakujärjestelmän muutos, erityisesti ensisijaisen hakukohteen lisäpisteiden poistuminen, näkyykin siinä, miltä hakusijalta paikka on saatu. Kun vielä vuonna 2017 valtaosa (70 %) sai paikan ensisijaisesta hakukohteestaan, putosi osuus vuoden 2018 haussa puoleen. Näkyykö tämä siinä, miten paikkojen vastaanottaminen on kehittynyt?

Yksi opiskelijavalintauudistukseen ja erityisesti ensikertalaiskiintiöihin liitetty pelko oli, että nuoret eivät uskalla vastaanottaa samaansa opiskelupaikkaa, koska menettäisivät silloin ensikertalaisen statuksensa (Ahola, Asplund & Vanhala 2018, 40). Valtioneuvoston selvityksessä ei kuitenkaan havaittu, että paikkojen vastaanottaminen olisi kiintiöiden käyttöönoton jälkeen vuosina 2016 ja 2017

vähentynyt. Myöskään ensikertalaisten ja ei-ensikertalaisten välillä ei havaittu eroja paikan vastaanottamisen suhteen. Vaikutusta on kuitenkin ollut sillä, monenneltako hakusijalta opiskelupaikan on saanut. Kun ensisijaisesti hakemansa paikan saaneita vain muutama prosentti jättää paikan vastaanottamatta, on kuudennen hakusijan paikan saaneista yli kymmenen prosenttia sellaisia, jotka eivät ota paikkaa vastaan. (Ahola, Asplund & Vanhala 2018, 41.)

Paikan vastaanottaminen vuosina 2015–2018 on kokonaisuutena pysynyt hyvin tasaisena (noin 93 %), mutta yksittäisten alojen kohdalla muutoksia on ollut havaittavissa. Paikan vastaanottaneiden osuudet olivat suurimmalla osalla aloista yli 90 prosenttia, mikä tarkoittaa sitä, että käytännössä lähes kaikki ottavat paikan vastaan, ja vastaanottamattomuuden taustalla on todennäköisesti joitain erityisiä henkilökohtaisia syitä. Alhaisin vastaanottoprosentti oli vuonna 2015 luonnontieteissä (82 %), mutta on siitä sitten tasaisti noussut kolmisen prosenttiyksikköä. Monilla aloilla (esim. lääketieteet, liikuntatiede, oikeustiede) vastaanottaminen on sataprosenttista. Kuitenkin noin puolella aloista oli havaittavissa pientä laskua vuosien 2017–2018 välillä. Suurimmat muutokset olivat kauppatieteessä, teologiassa, maa- ja metsätieteissä sekä yhteiskuntatieteissä. On kuitenkin huomioitava, että suurimmillaankin muutokset paikan vastaanottamisprosentteissa ovat vain muutamia prosenttiyksiköitä, ja satunnaisvaihtelulla on suuri rooli. (Vipunen.)

Kuvio 3. Kauppatieteisiin hakeneiden ensikertalaisten, tuoreiden ylioppilaiden ja ei-ensikertalaisten paikan vastaanottaneiden osuus valituista (Vipunen).

Kuviosta 3 nähdään kauppatieteellisen alan ensikertalaisten, tuoreiden ylioppilaiden ja ei-ensikertalaisten paikan vastaanottaneiden osuudet vuosina 2015–2018. Yleiskuva on, että alalla yli 90 prosenttia ottaa opiskelupaikan vastaan. Kaikilla ryhmillä osuudet hieman kasvoivat heti ensikertalaiskiintiöiden voimaantulon jälkeen, mutta viime vuosina ne ovat olleet pienoisessa

laskussa. Muutokset paikan vastaanottamisessa ovat kuitenkin hyvin pieniä. Voidaankin todeta, että kauppatieteellisen paikan vastaanottamatta jättäminen ei ole ainakaan vielä suuri ongelma. Tuoreiden ylioppilaiden muita ensikertalaisia selvästi alhaisemmat luvut herättävät tietysti kysymyksiä. Huolestua voidaan myös, mikäli käyrät jatkavat trendimäistä laskuaan.

Yhteenveto ja politiikkapäätelmät

Edellä esitetyn tilastoanalyysin perusteella opiskelijavalintojen uudistustoimet eivät kauppatieteiden alalla ole nopeuttaneet opintoihin sijoittumista. Tulos vastaa hyvin sitä, mitä jo valtioneuvoston selvityshankkeen loppuraportissa ennakoitiin. Opiskelijavalinnoilla voidaan vaikuttaa vain hyvin rajoitetusti itse perusongelmaan, joka on hakijasuma (Ahola, Asplund & Vanhala 2018, 53). Vaikka kauppatieteet eivät ole hakupainealoista kaikkein vaikeapääsyisimpiä, sai kuitenkin vain joka viides hakija paikan, ja alalla ensikertalaiset ja tuoreet ylioppilaat pärjäsivät vain hivenen ei-ensikertalaisia paremmin. Vertailu vuosien 2017–2018 välillä sisään päässeissä ja koulutuspaikatta jääneissä kertoi, että käytännössä sijoittuminen hidastui ja suma kasvoi – tosin lukumäärät suhteessa koko sumaan olivat pieniä.

Valtioneuvoston selvityksen mukaan tehokkain keino suman purkamiseksi olisi koulutuspaikkojen lisääminen, mikä ei kuitenkaan muista koulutuspoliittisista syistä ole kovin realistinen vaihtoehto. Tosin valtiovalta teki joitain vuosia sitten tällaisen kertasatsauksen, josta puhuttiin sumanpurkutalkoina. Satsaus oli kuitenkin suman kokoon nähden lähinnä kosmeettinen, eivätkä lisäpaikat näkyneet mitenkään uusien ylioppilaiden koulutukseen sijoittumisessa (Ahola, Asplund & Vanhala 2018, 16). Opiskelijavalintojen uudistamisen ja uudistusten vaikutusten arvioinnin tueksi tarvitaankin nykyistä enemmän tutkimustietoa koulutukseen hakeutumisen ja pääsyn yhteiskunnallisista reunaehdoista ja erityisesti hakijasuman toimintalogiikasta (vrt. Ahola 2019).

Toisaalta uudistuksilla on pyritty vaikuttamaan myös koulutuksen kysyntään ja löytämään ei-ensikertalaisille ja erilaisille uudelleen- ja täydennyskouluttautujille omia koulutusväyliä, jotta he eivät ruuhkauttaisi yhteishakua. Yksi tällainen väylä on siirtohaku. Myös siirtohakuväylän haasteena on riittävän volyymin saavuttaminen. Kuten valtioneuvoston selvityksessä todetaan, siirtohakupaikkojen määrä pitäisi lisätä, kuitenkin niin, ettei samalla vähennettäisi yhteishakupaikkojen määrää (Ahola, Asplund & Vanhala 2018, 55).

Tulevaisuudessa yhteishakuun kohdistuvia paineita voi vähentää myös esitetty korkeakoululakien muutos, jonka mukaan tutkinnon osia voisi tarjota täydennyskoulutuksena ja että kokonaisia tutkintoja voisi tilauskoulutuksena tarjota myös suomalaisille toimijoille (HE 152/2018). Näillä muutoksilla

tuetaan jatkuvan koulutuksen politiikkatavoitteita, mutta nopeuttamistavoitteisiin niillä on todennäköisesti vähemmän vaikutusta. Nykyisen hakijasuman oloissa suurin paine yhteishakuun tulee edelleen vuosittain koulutuspaikkaa vaille jääneistä ensikertalaisista, jotka hakevat seuraavana vuonna uudestaan.

Yksi opiskelijavalintauudistuksen ja erityisesti todistusvalinnan lisäämisen tavoite on vähentää ministeriön turhaksi kokemaa hakijoiden taktikointia (OKM 2016; vrt. Pekkarinen & Sarvimäki 2016). Itse puhumme mieluummin hakustrategioista, joita hakujärjestelmä tarjoaa. Kauppatiede kuuluu aloihin, joilla valtaosa (70 prosenttia kevään 2018 yhteishaussa) hakijoista on ensisijaisia hakijoita. Tämä kertoo siitä, että hakijat ovat suhteellisen varmoja, että haluavat juuri kauppatieteeseen. Koska kauppatieteen yhteishaku kattaa nykyisin alan kaikki koulutusyksiköt, käyttää suurin osa hakijoista tätä mahdollisuutta ja hakee useampaan kohteeseen.

Todistusvalintakiintiön nostaminen kevään 2018 haussa näkyikin siinä, että kaikki kuusi Opintopolun hakuvaihtoehtoa valinneiden osuus lisääntyi selvästi. Kun opetusministeriön työryhmä ajattelee, että todistusvalintaa lisäämällä entistä useampi hakija saisi edes jonkin koulutuspaikan (OKM 2016), ei näin ainakaan kauppatieteissä tapahtunut – vähät koulutuspaikat jaettiin vain hieman eri hakijoille (vrt. Ahola, Asplund & Vanhala 2018).

Vaikka koulutukseen hakeutumisen ja pääsyn perusongelma on hakijasumassa ja alhaisissa hyväksymisasteissa, toimii nykyinen hakujärjestelmä ministeriön mukaan siinä mielessä hyvin, että valtaosa hyväksytyistä saa ensimmäiselle tai toiselle sijalle asettamansa paikan (OKM 2016). Kauppatieteissä, missä vuonna 2018 poistettiin ensisijaisesta hakukohteesta saadut lisäpisteet, tilanne kuitenkin hieman huononi tässä suhteessa, ja erityisesti ensisijaiseen kohteeseensa päässeiden osuus laski selvästi vuodesta 2017 vuoteen 2018. Alimmilta hakusijoilta saatujen paikkojen osuuden kasvu näkyy puolestaan siinä, että paikan vastaanottaneiden osuudet ovat hieman laskeneet. Tosin laskeva kehitys näyttää alkaneen jo vuonna 2016, jolloin ensikertalaiskiintiöt otettiin käyttöön. Vaikka paikkojen vastaanottamatta jättäminen ei ole kokonaisuutena suuri ongelma, voidaan kauppatieteissä erityisesti tuoreiden ylioppilaiden kehitystä pitää jossain määrin huolestuttavana – tosin laskeva kehitys hieman taittui 2017–2018. Kevään 2018 yhteishaussa tuoreista ylioppilaista kuitenkin vain noin kymmenes jätti paikan vastaanottamassa. Vuotuiset erot ovat myös niin pieniä, että satunnaisvaihtelulla on niissä todennäköisesti suuri merkitys.

Todistusvalinnan lisäämisen merkitystä opintojen etenemiselle on mahdollista arvioida vain välillisesti aikaisempaan tutkimukseen perustuvien havaintojen kautta. Tämänhetkisen tiedon valossa näyttää siltä, että todistusvalinnalla taikka muilla opiskelijavalintaan liittyvillä tekijöillä ei voida juurikaan ennustaa opinnoissa etenemistä ja ajallaan valmistumista (vrt. Ahola 2004). Sen sijaan hyvä

koulumenestys näkyy jossain opiskelumenestyksessä, mutta korrelaatiot ovat näidenkin välillä varsin pieniä. Johtopäätös tältä osin on, että opintoja vauhdittavat ja valmistumista edistävät keinot löytyvät muualta, esimerkiksi opintojen järjestelyistä, opinto-ohjauksesta sekä erinäisistä opintososiaalisista tekijöistä (vrt. Galli & Ahola 2011; OPM 2010).

Kun opintoihin sijoittuminen ei ole tehdyistä uudistuksista huolimatta nopeutunut ja kun hakijasuman purkamiseksi ei näytä kovin tehokkaita keinoja olevan, voidaan lopuksi kysyä, mihin suuntaan ministeriö jatkossa uudistusta ajaa. Toistaiseksi ministeriöstä on lähinnä viestitetty, että korkeakoulut ovat käyttäneet liian kitsaasti mahdollisuuttaan varata ensikertalaiskiintiöitä (esim. OKM 2018). Nähtäväksi jää, tuleeeko tähän tai todistusvalinnalla valittavien osuuteen jatkossa uutta ohjeistusta. Todistusvalinnan laajentamisella voi olla myös monia ei-tarkoitettuja seurauksia. Ministeriön oma työryhmäkin pohti sen vaikutusta eri sukupuolten mahdollisuuksiin (OKM 2016). Voidaan myös kysyä, miten todistusvalinta ja ylioppilastodistuksen uudet pisteytysmallit vaikuttavat lukio-opintoihin ja -opiskelijoihin (vrt. Ahola & Spoof 2018).

Kun ajatellaan nopeuttamispolitiikan yhteiskunnallisia ja koulutusjärjestelmän rakenteeseen sekä toimintaan liittyviä reunaehtoja (Ahola 2012), voidaan myös kysyä, pitäisikö opiskelijavalinnat, jotka edelleen kuuluvat korkeakoulujen autonomian piiriin, jättää toteuttamaan niiden omaa tehtävää eikä yrittää valjastaa niitä nopeuttamispolitiikan välineeksi?

Lähteet:

Ahmadi, M., Raiszadeh, F., & Helms, M. 1997. An examination of the admission criteria for the MBA programs: A case study. *Education*, 117, 540–546.

Ahola, S. 2019. Yliopistojen (tuntemattomat?) opiskelijavalinnat – politiikkaa toiveiden ja todellisuuden välimaastossa. Teoksessa J. Ursin & R. Muhonen (toim.) *Tuntematon korkeakoulutus. Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen XIII kansallisesta symposiumista 31.8.–1.9.2017*. Jyväskylän yliopisto.

Ahola S. 2004. Yhteishausta yhteisvalintaan. Yliopistojen opiskelijavalintojen kehittäminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:9. Helsinki: Yliopistopaino.

Ahola, S. 2012. Yliopisto-opintojen pitkittyminen korkeakoulupoliittisena ongelmana. Teoksessa H. Aittola ja T. Saarinen (toim.) *Kannattaako korkeakoulutus. Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen XI kansallisesta symposiumista 22.–23.8.2011*. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Ahola, S., Asplund, R. & Vanhala, P. 2018. Opiskelijavalinnat ja korkeakouluopintojen nopeuttaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 25/2018. Valtioneuvoston kanslia. <http://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-529-7>

Ahola, S. & Spoof, J. 2018. Mikä olisi paras tapa valita korkeakouluopiskelijat? -opiskelijavalintojen uudistamiseen liittyvän keskustelun jakolinjat. *Tiedepolitiikka* 45 (3), 7-21.

Byrne, M. & Flood, B. 2008. Examining the relationships among background variables and academic performance of first year accounting students at an Irish University. *Journal of Accounting Education* 26 (4), 202–212.

Dakduk, S., Malavé, J., Torres, C.C., Montesinos, H. & Michelena, L. 2016. Admission Criteria for MBA Programs: A Review. UK: Sage, 1-16.
<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2158244016669395>

Duff, A. 2004. Understanding academic performance and progression of first-year accounting and business economics undergraduates: the role of approaches to learning and prior academic achievement. *Accounting Education*, 13 (4), 409-430.

Galli, L. & Ahola, S. 2011. Opiskelijanäkökulma tutkinnonuudistukseen. *Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 77*. Turku: Turun yliopisto.

Hallitusohjelma 2007. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007. Valtioneuvoston kanslia.

Hallitusohjelma 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Valtioneuvoston kanslia.

Hautamäki, J., Säkkinen, T., Tenhunen, M-L., Ursin, J., Vuorinen, J., Kamppi, P. & Knubb-Manninen G. 2012. Lukion tuottamat jatkokoulutusvalmiudet korkeakoulutuksen näkökulmasta. *Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja* 59.

HE 152/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta. Finlex.

Huttunen, T. 2010. Opiskelijavalinta, opintojen eteneminen ja opintoihin sitoutuvuus kauppatieteellisellä alalla. SEFEn raportteja 3/2010.

Häkkinen, I. 2004. Do University Entrance Exams Predict Academic Achievement? Working Paper. Department of Economics, Uppsala Universitet. No 2004:16.

Komulainen, E. 1987. Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijavalinnan toimivuuden tarkastelua kesän 1987 valinnan ylioppilasaineistolla. Helsingin kauppakorkeakoulun selvityksiä E-51.

Komulainen, E. 1990. Helsingin kauppakorkeakoulun kesän 1990 opiskelijavalinta. Taustamuuttujien ja valintakokeen psykometrinen tarkastelu. Helsingin kauppakorkeakoulun selvityksiä E-67.

Komulainen, E. 1992. Helsingin kauppakorkeakoulun kesän 1992 opiskelijavalinta. Taustamuuttujien ja valintakokeen psykometrinen tarkastelu ylioppilasaineistolla. Helsingin kauppakorkeakoulun selvityksiä E-79.

Komulainen, E. 1993. Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijavalinta 1993. Taustamuuttujien ja valintakokeen psykometrinen tarkastelu ylioppilasaineistolla. Helsingin kauppakorkeakoulun selvityksiä E-83.

Komulainen, E. 1996. Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijavalinta 1995. Taustamuuttujien ja valintakokeen psykometrinen tarkastelu ylioppilasaineistolla. Helsingin kauppakorkeakoulun selvityksiä E-92.

Mieskonen, E. 2017. Opintomenestyksen ennustaminen ja opiskelijavalinnan vaikutuksen arviointi aalto-yliopiston kauppakorkeakoulussa. Pro gradu -tutkielma. Taloustiede. Helsinki: Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu.

Nevgi, A-M. & Komulainen, E. 1993. Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijoiden minäkuvan, ammatillisten mielikuvien ja motivaation yhteydet opintomenestykseen. Helsingin kauppakorkeakoulun selvityksiä E-82.

OKM 2016. Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 37. Helsinki.

OKM 2017a. Korkeakoulujen ja tiedelaitosten ohjaus, rahoitus ja sopimukset. Saatavilla <http://minedu.fi/ohjaus-rahoitus-ja-sopimukset>

OKM 2017b. Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämisen toimenpiteet 2017–2020. Helsinki.

OKM 2017c. Valmiina valintoihin II. Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 25. Helsinki.

OKM 2018. Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusta tarvitaan koulutustason nostamiseksi. Saatavilla https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/korkeakoulujen-opiskelijavalintauudistusta-tarvitaan-koulutustason-nostamiseksi

OPH 2010. Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2010. Saatavilla https://www.oph.fi/tietopalvelut/tilastotiedot/koulutuksen_tilastollinen_vuosikirja

OPH 2014. Koulutukset tilastollinen vuosikirja 2014. Saatavilla https://www.oph.fi/tietopalvelut/tilastotiedot/koulutuksen_tilastollinen_vuosikirja

OPM 2010. Ei paikoillanne, vaan valmiit, hep! Koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohtineen työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 11.

Paolillo, J. 1982. The predictive validity of selected admissions variables relative to grade point average earned in a Masters of Business Administration program. *Educational and Psychological Measurement*, 42, 1163–1167.

Pekkarinen, M. & Sarvimäki, M. 2016. Parempi tapa valita korkeakouluopiskelijat. VATT.
<http://vatt.fi/parempi-tapa-valita-korkeakouluopiskelijat>

Pietilä, L. 2012. Predicting academic performance: Does entrance exam matter? Evidence from Helsinki School of Economics. Maisterin tutkielma. Taloustieteen laitos. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu.

Raitanen, A. & Kokko, A. 2000. Miten tulevaisuuden ekonomit valikoidaan? Kauppatieteellisen koulutuksen hakijat, pääsijät ja opiskelijavalintojen kehittäminen. Helsinki: Opetusministeriö, Koulutus ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 76.

Ruotsalainen, R. 2012. Kauppatieteilijöiden lähestymistavat oppimiseen sekä lähtöpisteet ja valintakoemenestys opintomenestyksen ennustajina. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustiede. Käyttäytymistieteiden laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

SA 558/2009 Yliopistolaki. Finlex.

Vipunen. Opetushallinnon tilastopalvelu. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
<https://vipunen.fi/fi-fi>

VNK 2018. Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusta tarvitaan koulutustason nostamiseksi. Saatavilla http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/korkeakoulujen-opiskelijavalintauudistusta-tarvitaan-koulutustason-nostamiseksi?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_groupId=1410845

Liitetaulukko: Ensikertalaisten ja tuoreiden ylioppilaiden osuudet kauppatieteen hakijoista ja valituista sekä näiden erotukset yliopistoittain (Vipunen).

	ENSIKERTALAISET				TUOREET YLIOPPILAAT			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
	osuus hakijoista							
Aalto yliopisto	87,2	86,8	86,8	87,9	26,1	28,8	26,5	28,8
Itä-Suomen yliopisto	86,7	84,7	86,8	86,1	21,5	19,9	21,8	23,8
Jyväskylän yliopisto	86,5	88,0	85,3	86,4	26,6	22,7	23,3	25,6
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	88,9	91,7	91,6	91,0	29,4	34,2	28,3	33,0
Oulun yliopisto	88,9	88,2	88,3	88,1	22,4	24,0	23,7	28,4
Svenska handelshögskolan	90,5	90,7	81,6	81,1	33,7	35,5	28,0	33,6
Tampereen yliopisto	86,1	85,9	86,9	89,1	31,6	32,6	31,9	32,6
Turun yliopisto	88,3	87,7	88,6	89,3	31,7	32,7	29,0	31,2
Vaasan yliopisto	89,3	88,0	88,8	88,6	25,2	25,9	24,2	25,2
Åbo Akademi	92,6	93,9	90,9	93,2	35,9	38,3	35,6	38,0
	osuus valituista							
Aalto yliopisto	85,1	85,4	87,3	92,7	26,0	26,5	27,2	28,3
Itä-Suomen yliopisto	82,6	77,2	76,1	88,4	20,7	6,5	12,7	16,7
Jyväskylän yliopisto	83,3	83,8	76,7	82,8	19,2	16,2	17,7	22,5
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	83,9	96,9	92,8	95,4	16,8	25,0	20,8	29,0
Oulun yliopisto	86,3	86,0	90,7	95,8	14,7	15,6	24,2	30,7
Svenska handelshögskolan	87,1	90,0	79,4	82,9	43,0	43,3	35,2	43,4
Tampereen yliopisto	83,3	83,1	82,5	95,2	15,3	17,6	21,7	32,9
Turun yliopisto	85,6	84,4	89,3	92,4	21,4	21,1	19,4	28,2
Vaasan yliopisto	89,8	86,1	87,1	94,9	14,4	15,6	14,4	24,1
Åbo Akademi	93,2	90,2	89,5	95,6	35,9	35,4	27,9	38,9
	valitut - hakijat erotus (%-yksikköä)							
Aalto yliopisto	-2,1	-1,3	0,6	4,8	-0,1	-2,3	0,8	-0,4
Itä-Suomen yliopisto	-4,1	-7,5	-10,7	2,3	-0,8	-13,4	-9,2	-7,1
Jyväskylän yliopisto	-3,2	-4,1	-8,6	-3,5	-7,5	-6,5	-5,6	-3,1
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	-5,0	5,2	1,2	4,4	-12,6	-9,2	-7,5	-4,0
Oulun yliopisto	-2,6	-2,2	2,5	7,6	-7,6	-8,4	0,5	2,3
Svenska handelshögskolan	-3,5	-0,7	-2,3	1,8	9,3	7,8	7,2	9,8
Tampereen yliopisto	-2,8	-2,8	-4,4	6,1	-16,2	-15,0	-10,2	0,2
Turun yliopisto	-2,6	-3,3	0,7	3,1	-10,3	-11,6	-9,6	-3,0
Vaasan yliopisto	0,6	-1,9	-1,7	6,2	-10,8	-10,3	-9,8	-1,1
Åbo Akademi	0,5	-3,7	-1,3	2,3	0,02	-2,9	-7,7	0,9